

Το όνομα της γάτας στην Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία: Σπουδές περί Ζώων και εθνικά στερεότυπα

Παναγιώτης Ξουπλίδης
Διδάκτορας Συγκριτικής Γραμματολογίας
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Περίληψη

Το άρθρο διερευνά την απόδοση του ονόματος στους χαρακτήρες της λογοτεχνικής γάτας σε κείμενα Παιδικής Λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα. Εισάγει την θεωρία και εφαρμόζει την μεθοδολογική προσέγγιση των Σπουδών περί Ζώων σε συγχρονικό επίπεδο για να μελετήσει τη γάτα ως πολιτισμική κατασκευή, εξετάζοντας διεξοδικά κατηγορίες σχετικές με το όνομα και τη λειτουργία της ονοματοδοσίας των λογοτεχνικών χαρακτήρων της γάτας. Παρουσιάζονται οι στερεοτυπικές παράμετροι των ονομάτων που οργανώνουν την λογοτεχνική αναπαράσταση και διαμορφώνουν την αναγνωστική πρόσληψη της ελληνικής γάτας σε κείμενα που απευθύνονται σε μη ενήλικους αναγνώστες. Στόχος του άρθρου είναι, υπό το πρίσμα της κριτικής των Σπουδών περί Ζώων, να παρουσιάσει τεκμηριωμένα συμπεράσματα σχετικά με τα προβαλλόμενα από τα ονόματα της γάτας κοινωνικά στερεότυπα που κυριαρχούν στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία και αφορούν στο δημοφιλές κατοικίδιο.

Λέξεις-κλειδιά: γάτα, όνομα, στερεότυπα, Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία, Σπουδές περί Ζώων.

Εισαγωγή

«The Naming of Cats is a difficult matter. It isn't just one of your holiday games».

T.S. Elliot, *Old Possum's Book of Practical Cats*

Η γάτα παρουσιάζεται στην Ιστορία από τα πρώτα χρόνια της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με μελέτες (Diamond, 2007: 123), η γάτα, ως εξημερωμένο ζώο, εμφανίζεται για πρώτη φορά το 6000 π.Χ. στην Αίγυπτο, και κάνει την πρώτη της εμφάνιση (Van Vechten, [1922] 2000: 47) σε ιστορικά κείμενα το 1600 π.Χ. Η αινιγματική φύση της γάτας γοήτευε πάντα τους αφηγητές ιστοριών, τους στιχουργούς, τους ζωγράφους και μεγάλους συγγραφείς. Όπως αναφέρει ο Καππάτος (1995: 15), η βιβλιογραφία για τις γάτες είναι τεράστια: αριθμεί πάνω από δύο χιλιάδες έργα, στα οποία περιλαμβάνονται, εκτός από λογοτεχνικά κείμενα, βιβλία βιολογίας, ιστορίας, γενετικής κ.ά.. Σχετικά με την σχέση της γάτας με την λογοτεχνία, η Nicolajeva (2009: 266) συμπεραίνει ότι: «χωρίς εκτεταμένα στατιστικά στοιχεία θα μπορούσα να αποφανθώ ότι οι γάτες είναι οι πιο δημοφιλείς φιγούρες σε όλων των ειδών τις ιστορίες». Το άρθρο φιλοδοξεί να εισάγει την θεωρία και την μεθοδολογία των Σπουδών περί Ζώων (Animal Studies) στο πεδίο της Παιδικής Λογοτεχνίας εξετάζοντας με κριτική διάθεση τη λογοτεχνική γάτα. Η εστίαση στην ονοματοθεσία των λογοτεχνικών χαρακτήρων της γάτας στην ελληνική Παιδική Λογοτεχνία στοχεύει στην μελέτη των στερεοτύπων που προβάλλονται μέσα από αυτά. Σε συγχρονικό επίπεδο, εξετάζονται, συγκριτικά, κείμενα που εντάσσονται

στην ελληνική λογοτεχνική παραγωγή παιδικών αναγνωσμάτων στα οποία εμφανίζονται γάτες πρωταγωνιστές, με αναφορά στον τίτλο του βιβλίου της λέξης γάτα/γάτος¹.

Σπουδές περί Ζώων

Οι Σπουδές περί Ζώων (Animal studies), ως ευρύτερο ερευνητικό αντικείμενο αποτελούν ένα προσφάτως αναγνωρισμένο πεδίο μελετών στα πλαίσια του οποίου οι ζωικές μορφές μελετούνται μέσα από ένα διεπιστημονικό πρίσμα. Σε αυτό το ευρύτερο πλέγμα εντάσσονται επιστημονικές προσεγγίσεις από διάφορα ερευνητικά περιβάλλοντα θέτοντας ερωτήματα που αφορούν στην παρουσία των ζώων στην βιολογική τους μορφή, όπως και στις εκφράσεις και αναπαραστάσεις τους στην ανθρώπινη σκέψη και πολιτισμική παραγωγή. Σε αυτή την κατεύθυνση διερευνώνται οι σχέσεις των ανθρώπων με τα ζώα στη διαχρονική και στην συγχρονική τους διάσταση, όπως και τα συστήματα διαμόρφωσης που τις κυβερνούν, με απώτερο στόχο την πληρέστερη κατανόηση αυτών των έμβιων όντων και την σχέση των ανθρώπινων κοινωνιών με αυτά. Η προσήλωση στην εύρεση νέων τρόπων σκέψης σχετικά με τα ζώα και τις σχέσεις ανθρώπων και ζώων αποτελεί τον συνδετικό κρίκο όλων αυτών των τομέων μελέτης. Οι ερευνητικοί άξονες τους είναι κυρίως οι εξήςⁱⁱ: α) Η διερεύνηση της έννοιας της “ζωικότητας” (animality), β) η εξέταση της θέσης, της μεταχείρισης και των σχέσεων των ζώων με την επιστήμη, την κτηνοτροφία και άλλες κοινωνικές και οικονομικές πρακτικές της ανθρώπινης δραστηριότητας, γ) η ανάλυση των αναπαραστάσεων των ζώων στη λογοτεχνία, τον κινηματογράφο, την τηλεόραση και την τέχνη, δ) η έρευνα της ιστορικής εξέλιξης της συμπεριφοράς του ανθρώπου προς τα ζώα, ε) η ανάπτυξη νέων παραδειγμάτων στη φιλοσοφία, τις τέχνες και τις επιστήμες για την σχετική με τα ζώα ανθρώπινη σκέψη και τις σχέσεις των ανθρώπων με αυτά. Κατά τον Best (2009: 14):

Οι Σπουδές Περί Ζώων εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι ζωές μας, οι ταυτότητές μας και η ιστορία μας είναι αχώριστα συνδεδεμένες με άλλα αισθανόμενα, ευφυή, δεκτικά επικοινωνίας και καλλιεργημένα πλάσματα με τρόπους που οι άνθρωποι (στους δυτικούς πολιτισμούς κυρίως) έχουν αρνηθεί συστηματικά.

Υπό αυτό το θεωρητικό πρίσμα, το άρθρο εξετάζει το όνομα που αποδίδεται στο λογοτεχνικό χαρακτήρα της γάτας και τα στερεότυπα που προβάλλει σε κείμενα στην ελληνική γλώσσα για αναγνώστες παιδικής και εφηβικής ηλικίας.

Οι λογοτεχνικοί χαρακτήρες των ζώων

Οι Σπουδές περί Ζώων μπορούν να συμβάλλουν στην κατανόηση βασικών κοινωνικών λειτουργιών και ανθρώπινων συμπεριφορών ή νοοτροπιών σε σχέση με τα μη ανθρώπινα έμβια όντα. Τα λογοτεχνικά κείμενα λειτουργούν ως μηχανισμοί που χρησιμοποιούνται ώστε τα κοινωνικά υποκείμενα να εκφραστούν, να αφομοιώσουν και να διαμορφώσουν τις κοινωνικές επιταγές και τα πολιτισμικά συμφραζόμενα της σύγχρονης με αυτά εποχής. Οι ιδιότητες που αποδίδονται σε ένα συγκεκριμένο ζώο είναι τόσο κειμενικά σχήματα όσο και κοινωνιολογικά ή ανθρωπολογικά δεδομένα αναφορικά με την λειτουργία των ζωικών ειδών στα πλαίσια της ανθρώπινης δραστηριότητας. Σε αυτή την διαπίστωση θα πρέπει να προστεθεί ότι το ζώο λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τον φαντασιακό λόγο και η απόδοση λογοτεχνικών εθνικών χαρακτηριστικών αφορά στο “συλλογικό

φανταστικό”, όπως προσδιορίζεται αυτό από τον Καστοριάδη (1978: 499). Γενικά, ο φανταστικός λόγος, πρώτον, διακρίνει ένα ζώο από την ανθρωπότητα ως διαφορετικό ή γραφικό και, δεύτερον, αρθρώνει ή προτείνει ένα ηθικό, συλλογικής ψυχολογίας κίνητρο για δεδομένα χαρακτηριστικά που προσδιορίζονται κοινωνικά ή εθνικά. Η διαπίστωση ότι η γάτα είναι νυκτόβιο ζώο είναι από την φύση της μη φαντασική δήλωση. Όμως, η άποψη ότι οι γάτες είναι άπιστες και λατρεύουν την ελευθερία τους ανήκει στον φαντασικό λόγο. Συνεπώς, η λογοτεχνική έκφραση της γάτας εμφανίζεται υπό την προοπτική ενός μη ανθρώπινου ζωικού είδους που αξιολογείται, συνήθως, με εθνικά χαρακτηριστικά, άρα οι αναφορές σε ελληνική γάτα δεν αποτελούν αναφορές σε ράτσες αλλά σε εθνικά πολιτισμικά και κοινωνικά συμφραζόμενα.

Τα παιδικά βιβλία αποτελούν μια ιδιαίτερα πολύτιμη πηγή για την μελέτη των ποικίλων σχημάτων, των συμβατικών εθνικών χαρακτηριστικών και των αντίστοιχων στερεοτύπων, επειδή οι πολιτισμικές παράμετροι που διαμορφώνονται στα πρώτα στάδια της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης του παιδιού γίνονται αποδεκτές σε υψηλότερο βαθμό (O’Sullivan, 2010: 101). Η τάση να αποδίδονται συγκεκριμένα ονόματα, στερεότυπα και χαρακτήρες σε συγκεκριμένα είδη ζώων είναι πολύ παλιά και ευρύτατα διαδεδομένη. Η εξ ορισμού αποτίμηση των ανθρώπινων επαφών με τα ζώα φαίνεται να είναι τόσο ανθρωποκεντρική όσο εθνοκεντρική. Τέτοιες ανθρωποκεντρικές και εθνοκεντρικές καταγραφές πολιτισμικών διαφορών έχουν την τάση να επικεντρώνονται σε μια αίσθηση ότι, όπως τα άτομα, τα ζώα έχουν συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και χαρακτήρα. Οι μετα-αποικιακοί θεωρητικοί (Said, 2003) διαχειρίζονται την επιβολή της φήμης και των στερεοτύπων ως μέρος της αποικιακής ανισορροπίας δυνάμεων ανάμεσα στο ηγεμονικό και στο υπήκοο. Το στοιχείο αυτό αποτελεί, επίσης, το κομβικό σημείο της σχέσης των ανθρώπων με τα μη ανθρώπινα έμβια όντα, τα οποία βρίσκονται επί χιλιετηρίδες σε σχέση ελέγχου, υποτέλειας και εξολόθρευσης. Η κυριαρχία του ανθρωποκεντρισμού δημιούργησε την αίσθηση της ανθρώπινης υπεροχής έναντι των άλλων ειδών ζωής ως ένα είδος συνδρόμου το οποίο, συνεπικουρούμενο από την τεχνολογική πρόοδο, είχε ως αποτέλεσμα την ανθρώπινη εξέλιξη σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι προφανές ότι είναι άμεσης προτεραιότητας οι διαφορετικές προσεγγίσεις στη μελέτη της ζωικής ταυτότητας που στηρίζεται σε ανθρώπινα, πολιτισμικά και κατ’ επέκταση εθνικά πρότυπα.

Με αυτό τον προσανατολισμό, προτείνεται ένα θεμελιώδες θέμα σύγκλισης για την Παιδική Λογοτεχνία και τις Σπουδές περί Ζώων: η μελέτη όχι της “ζωικότητας” (animality) αυτής καθ’ αυτής, αλλά της “ζωικότητας” ως είδωλο (animality image), ως λογοτεχνικό σχήμα μέσα από ένα πρίσμα εθνικής λογοτεχνικής παραγωγής, της ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας. Σύμφωνα με τον Leersen (2007), οι εθνικές εικόνες και τα εθνικά στερεότυπα δεν είναι με κανένα τρόπο εξωτερικά της εσωτερικής ουσίας του κειμένου, καθώς, όπως διαπιστώνει, οι εικόνες που αφορούν στον χαρακτήρα και την ταυτότητα είναι αρθρωμένες κατασκευές λόγου που κυκλοφορούν στις κοινωνίες που διαμορφώνουν τα εθνικά πρότυπα. Σύμφωνα με την πιο παραδοσιακή αντίληψη των στερεοτύπων στην κοινωνική ψυχολογία, όπως σημειώνουν οι Stangor & Schaller (1996: 3-4), τα στερεότυπα θεωρούνται ένα είδος “εγκεφαλικών εικόνων” των ατόμων που σχηματίζονται ως αναπαραστάσεις μέσα στο μυαλό του ατόμου και είναι κοινά ανάμεσα σε άτομα της ίδιας κουλτούρας. Ως στοιχεία της συσσωρευμένης γνώσης της κοινωνίας, μεταδίδονται ανά τις γενιές μέσα από συστήματα αποθήκευσης και μετάδοσης γνώσης. Τα στερεότυπα είναι, όπως φαίνεται, τόσο βαθιά ριζωμένα στην κουλτούρα μιας ομάδας, ώστε οι άνθρωποι τα

μαθαίνουν ως μέρος της διαδικασίας ενηλικίωσης τους, καθώς για τους Mackie et.al. (1996: 60), τα στερεότυπα αποκτώνται προκατασκευασμένα και προσσκευασμένα. Κατά συνέπεια, κανένα άτομο δεν μπορεί να μεγαλώσει σε μια κοινωνία χωρίς να μάθει τα στερεότυπα που αποδίδονται στις σημαντικότερες εθνικές ομάδες (Ehrlich, 1973: 35). Κατ' αναλογία, τα στερεότυπα που αφορούν στον χαρακτήρα και την ταυτότητα της ελληνικής γάτας είναι αρθρωμένες κατασκευές λόγου που παράγονται, κυκλοφορούν στις ανθρώπινες κοινότητες και διαμορφώνονται από την κοινωνία στην οποία κυκλοφορούν μέσα από διαδικασίες που σχετίζονται με το ελληνικό εθνικό πολιτισμικό πλαίσιο.

Η γάτα στην Παιδική Λογοτεχνία

Η αντίληψη της γάτας με τους όρους που τέθηκαν παραπάνω προσδιορίζει τη γάτα ως “πολιτισμική κατασκευή”— όρος που προσδιορίζεται από τον Watts (1981: 19) —, η οποία διαμορφώνεται στα πλαίσια μιας κοινωνικής ομάδας, με συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο. Από αυτή την οπτική γωνία, η γάτα μπορεί να μελετηθεί με συγκεκριμένο μεθοδολογικό πλαίσιο, εφόσον προσδιοριστεί επακριβώς η κοινωνική ομάδα και το πολιτισμικό πλαίσιο αναφοράς. Όπως επισημαίνουν οι Hall & Gieben (2003: 341), υπάρχει σαφής σχέση του πολιτισμού της υπό εξέταση ομάδας με την γλώσσα, τις πολιτισμικές αξίες, τις πεποιθήσεις και τις συλλογικές παραστάσεις, τις οποίες διδάσκονται τα μέλη της δια της εκμάθησης της γλώσσας και της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Η μελέτη της λογοτεχνικής γάτας σε σχέση με στερεότυπα που την αφορούν σε εθνικό επίπεδο επικεντρώνεται στην εξέταση της άρθρωσης των στοιχείων εκείνων της λογοτεχνικής έκφρασης που συνδέουν τη γάτα με τα αντίστοιχα κοινωνικά στερεότυπα της εθνικής ομάδας. Κατά συνέπεια, όλα τα χαρακτηριστικά εκείνα στοιχεία, που συνθέτουν τη γάτα ως ελληνική πολιτισμική κατασκευή, μπορούν να εντοπιστούν στις παραμέτρους εκείνες που απαρτίζουν τη γάτα ως λογοτεχνική αναπαράσταση στα πλαίσια της ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας.

Στην Παιδική Λογοτεχνία, οι γάτες ως λογοτεχνικοί χαρακτήρες δύσκολα διαφέρουν από οποιοδήποτε άλλο ζώο στην αφηγηματική τους μορφή ή στην κειμενική τους σημασία. Για παράδειγμα, εμφανίζονται ευρέως σε διδακτικούς μύθους και σε έναν ικανό αριθμό από πολύ γνωστές ιστορίες με ζώα. Οι γάτες, στην πορεία τους, μέσα στα κείμενα έγιναν καλόβολοι και συχνά τρυφεροί χαρακτήρες, προσαρμοσμένοι στα παιδικά και οικογενειακά αναγνώσματα όπως εισάγονται σε παιδικές ιστορίες και εικονογραφημένα βιβλία, καθώς και σε κινούμενα σχέδια. Σε εκατοντάδες βιβλία άφθονα αιλουροειδή τριβονται στα πόδια των ιδιοκτητών τους ή γουργουρίζουν στην αγκαλιά τους αποκλειστικά για να δημιουργήσουν ατμόσφαιρα, ενώ ένα παιδί παίρνει συχνά ένα γατάκι για κατοικίδιο. Περιστασιακά, όπως αναφέρει η Nicolajeva (2009: 251): «μια μαύρη γάτα μπορεί να υποβάλλει την ιδέα, συχνά λανθασμένα, ότι η ιδιοκτήτρια είναι μάγισσα». Σε ό,τι αφορά στις γάτες των παραμυθιών, μεγαλύτερο ενδιαφέρον έχουν τα κείμενα εκείνα στα οποία συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των αιλουροειδών εμφανίζονται σε συνδυασμό με συγκεκριμένες ανθρώπινες ιδιότητες, συνήθως ευφυΐα και ομιλία, ώστε να δημιουργούν ένα υβριδικό ανθρωπο-ζώομορφο χαρακτήρα. Στις πιο πολύπλοκες περιπτώσεις τα ζωικά και ανθρώπινα χαρακτηριστικά αναμιγνύονται σε βαθμό που καθιστούν προβληματική την απλή κατηγοριοποίηση. Εξαιτίας της κατεργάρικης φύσης τους, οι γάτες μπορούν ευκολότερα να χρησιμοποιηθούν σαν καρναβαλικές φιγούρες, μετατρέποντας την τάξη σε χάος και αμφισβητώντας ανώτερες αρχές, με τον αρσενικό γάτο ως κατεργάρη να έχει την πρωτοκαθεδρία του ενδιαφέροντος των συγγραφέων. Στα σύγχρονα μαγικά και φανταστικά παραμύθια, οι γάτες

εμφανίζονται ευρέως ως μαγικοί βοηθοί και φορείς μαγικών δυνάμεων, ειδικά βοηθώντας τον ήρωα στην μετάβασή του από τον καθημερινό στον μαγικό κόσμο. Όπως σημειώνει η Nikolajeva (2009: 257):

Ένα από τα πιο διάσημα λογοτεχνικά αιλουροειδή είναι χωρίς αμφιβολία ο Cheshire Cat της Alice in Wonderland (1865) του Lewis Carroll. Έχουν γραφτεί πολλά για αυτόν τον χαρακτήρα και για τη σχέση του με τον κόσμο της Αλίκης έξω από την Χώρα των Θαυμάτων.

Αν και οι λογοτεχνικές γάτες έχουν πολλές λειτουργίες, τόσο ως μαγικοί βοηθοί όσο και ως ήρωες, αφθονούν βεβαίως και οι μιμητικές εικόνες που αναπαριστούν τα ζώα ως ζώα, τα οποία επιδεικνύουν τυπικές ζωικές συμπεριφορές και μόνο περιστασιακά εφοδιάζονται με ευφυΐα ή, ακόμη λιγότερο συχνά, με ανθρώπινα συναισθήματα. Τα κείμενα της Παιδικής Λογοτεχνίας που σχετίζονται με τη γάτα μεταδίδουν κοινωνικές αξίες και προτείνουν ιδεολογικές θέσεις σε σχέση με την σύγχρονη κοινωνία μέσα από τους λογοτεχνικούς χαρακτήρες. Αποδίδουν στη γάτα χαρακτηριστικά ονόματα που υποδεικνύουν την πρόσληψη της από τον ανθρώπινο πολιτισμό αλλά και τα στερεότυπα που διαδίδονται σε σχέση με αυτή. Η έννοια του στερεότυπου αποτελεί επιστημονικό όρο της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας, τον οποίο δανείζεται η θεωρία της λογοτεχνίας για να ορίσει τα στοιχεία εκείνα που στοιχειοθετούν τη διαφορά ανάμεσα στον εαυτό και στον «Άλλο». Κατά συνέπεια όπως διαπιστώνει η Αμπατζοπούλου (2001: 92):

Τα λογοτεχνικά στερεότυπα αναπαράγουν γενικευτικές γνώμες και κρίσεις για τα άτομα μιας ομάδας που στιγματίζεται και περιθωριοποιείται, όχι αναγκαστικά εθνικής ή θρησκευτικής, και συνιστούν μονόπλευρες και συνήθως προκατειλημμένες εικόνες που αντλούνται από το κοινωνικό φαντασιακό και συνδέονται με τα φαινόμενα του ρατσισμού και του φανατισμού.

Για τον Sanders (1990: 662-668) είναι δυνατόν να επεκταθεί η έννοια της ετερότητας και σε άτομα που δεν ανήκουν στο ανθρώπινο είδος, δηλαδή να διευρυνθεί η έννοια του «Άλλου» σε άτομα που ανήκουν σε μη ανθρώπινα ζωικά είδη ως μέλη μια περιθωριοποιημένης από την κοινωνία ομάδας που υφίσταται “σπισιστικές” διακρίσεις; Οι Derrida & Wills (2002: 372) διαπιστώνουν την ανθρωποκεντρική λογική της δυτικής σκέψης μπροστά στον «Άλλο», το ζώο:

Από καιρό λοιπόν. Εδώ και πόσο καιρό μπορούμε να πούμε ότι το ζώο μας κοιτάει; Ποιο ζώο; Ο Άλλος. Και συχνά αναρωτιέμαι, μόνο για να δω, ποιος είμαι- και ποιος είμαι (ακολουθώντας) τη στιγμή που, όντας γυμνός, σιωπηλά, στο βλέμμα ενός ζώου, για παράδειγμα στα μάτια μιας γάτας, έχω πρόβλημα, ναι, κακή στιγμή, να ξεπεράσω την ντροπή μου.

Σαφέστατα, η παραπλανητική αντίθεση της ανθρωπομορφικής αντίληψης περί ζώων και της ταυτόχρονης εξουσιαστικής συμπεριφοράς μας προς αυτά εδράζονται στο ανθρωποκεντρικό σύστημα αντίληψης και αναπαράστασης των μη ανθρώπινων έμβιων όντων.

Το όνομα της ελληνικής γάτας

Η διαδικασία απόδοσης ονόματος σε ένα άτομο, ζώο, τόπο ή αντικείμενο είναι ιδιαίτερης σημασίας και εξυπηρετεί σκοπούς που υπερβαίνουν τον προφανή λόγο της αναφοράς σε διακριτές οντότητες. Χαρακτηριστικά όπως ο τόπος καταγωγής, το φύλο και η κοινωνική και οικονομική θέση μπορούν να συναχθούν από το όνομα ή το παρατσούκλι που αποδίδεται σ' ένα άτομο του ανθρώπινου είδους. Αν και κοινός τόπος σε πολλούς πολιτισμούς, στη μυθοπλασία και την τέχνη, τα ονόματα επιλέγονται ή εφευρίσκονται χωρίς να δεσμεύονται από τις συμβάσεις ονοματοδοσίας. Οι δημιουργοί εφαρμόζουν διάφορα κριτήρια στην επιλογή του ονόματος για τους χαρακτήρες τους, όπως η διαίσθηση και η αντίληψη σχετικά με τον χαρακτήρα που υποβάλλει στο αναγνωστικό κοινό το όνομα. Τα ονόματα, συνήθως, πρέπει να είναι εύκολα αναγνωρίσιμα και εύηχα. Αν και μπορεί να είναι σημαντικά για προσωπικούς λόγους, κυρίως επιλέγονται ώστε να ταιριάζουν στην προσωπικότητα, στο παρελθόν και το πολιτισμικό υπόβαθρο του λογοτεχνικού χαρακτήρα. Οι συγγραφείς συνηθίζουν να παίρνουν τεκμηριωμένες και προσεκτικές αποφάσεις όταν αποδίδουν ονόματα στους χαρακτήρες τους. Σύμφωνα με την θεωρία των «Σημαινόντων ονομάτων» (Rudnyckyj, 1959: 378–383) υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στη μορφή του ονόματος και στο ρόλο του, καθώς τα ονόματα εκφράζουν με διάφανο τρόπο τις προθέσεις του δημιουργού για το ρόλο του χαρακτήρα. Στην περίπτωση των κυρίων ονομάτων που αποδίδονται στα ζώα, κυρίως στα κατοικίδια, θα πρέπει να συνυπολογιστούν οι εξής παράμετροι: 1) Τα μη ανθρώπινα έμβια όντα συμβιώνουν με την ανθρώπινη κοινωνία στα πλαίσια των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και κοινωνικών πρακτικών, 2) Η τάση να αποδίδονται κύρια ονόματα σε συγκεκριμένα ζώα είναι πολύ παλιά και ευρύτατα διαδεδομένη. Με την απόδοση κυρίων ονομάτων, υλοποιείται η τάση να αποδίδονται στα ζώα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ιδιαίτερη προσωπικότητα, αφού ο εκάστοτε πολιτισμός προσδιορίζει τα ποικίλα στερεότυπα που σχετίζονται με τα ζώα με ένα πλέγμα πολιτισμικών χαρακτηριστικών. Με άλλα λόγια, προσδιορίζεται η εικόνα του ζώου αυτού ως πολιτισμική κατασκευή, η οποία εκφράζεται μέσα από την (εθνική) γλώσσα και αποτυπώνεται με το κύριο όνομα που αποδίδεται.

Τα κατοικίδια ζώα αποτελούν μέρος της κοινωνίας των ανθρώπων και πολλές φορές τα ονομάζουμε χρησιμοποιώντας ανθρωπωνύμια ευρείας χρήσης. Στην πραγματικότητα, το όνομα είναι αυτό που μετατρέπει ένα ζώο σε κατοικίδιο, σε ένα διακριτό άτομο με υποτιθέμενη προσωπικότητα, σε ένα μέλος της οικογένειας, με άλλα λόγια, σε μια μορφή απτή για τον ιδιοκτήτη, ένα πρόσφορο για ανθρωπομορφικές προβολές αντικείμενο. Όπως σημειώνει ο Phillips (1994: 120):

Δημιουργούμε βιογραφικά στοιχεία για κάποια ζώα τα οποία ονοματοδοτούμε: κατοικίδια, άλογα κούρσας, ταύρους επιδείξεων, τον Μπάμπι. Καθώς δίνουμε ένα όνομα σε ένα ζώο και το χρησιμοποιούμε για να μιλήσουμε σε αυτό και για αυτό, κατασκευάζουμε άμεσα μια αφήγηση σχετικά με ένα άτομο με μοναδικά χαρακτηριστικά, σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο και προικίζουμε αυτό το αφήγημα με ένα λογικό νόημα.

Στην ιδιάζουσα αυτή περίπτωση, ένα κύριο όνομα, συνήθως αποδίδεται εσκεμμένα για να προσδιορίσει ένα χαρακτηριστικό του μη ανθρώπινου έμβιου όντος που ονοματίζεται, π.χ. *Μαυρούλης* για μια μαύρη γάτα. Επιπλέον, τα κύρια ονόματα, έχουν συνδηλώσεις που είναι ανεξάρτητες και έρχονται εκ των υστέρων. Επίσης,

φέρουν γραμματικό νόημα (π.χ. γένος) και μπορούν να παίζουν έναν περιγραφικό ρόλο αποκαλύπτοντας χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού χαρακτήρα (στοιχεία της προσωπικότητας ή της εμφάνισης, ράτσα, φύλο, ηλικία, εθνικότητα). Όμως, για την Fornalczyk (2007: 95-96) τα κύρια ονόματα έχουν στην προκειμένη περίπτωση και μια επιπλέον λειτουργία, δηλαδή, αποκαλύπτουν την ύπαρξη του «Άλλου» και σηματοδοτούν την προέλευση από ένα διαφορετικό, βιολογικά, είδος. Για τον τρόπο ονοματοδοσίας της λογοτεχνικής γάτας ο Ortiz Robles (2016 :141) σημειώνει:

Το ζήτημα της ονοματοδοσίας της γάτας, όμως, είναι ένα από τη φύση του ενδιαφέρον ζήτημα προς διερεύνηση καθώς καταγράφει τη σχέση μας με τις γάτες με έναν λακωνικό και ίσως μεταφορικό αλλά σε κάθε περίπτωση αποκαλυπτικό τρόπο, εφόσον το να ονομάσεις τη γάτα σημαίνει ότι την κάνεις κατοικίδια.

Συνοψολογίζοντας τις παραμέτρους σε ό,τι αφορά στα κύρια ονόματα των λογοτεχνικών χαρακτήρων που εμφανίζονται στο σώμα των κειμένων που μελετήθηκε παρατηρείται μια ευρεία κατηγορία από κύρια ονόματα που αφορούν στο λογοτεχνικό χαρακτήρα της γάτας αποτελούν σύγχρονα ανθρωπωνύμια τα οποία περιλαμβάνουν τις εξής υποκατηγορίες:

1) Σύγχρονα ελληνικά ανθρωπωνύμια, κύρια ονόματα που χρησιμοποιούνται και για ανθρώπους στον σύγχρονο ελληνόφωνο κόσμο. Παρατηρείται η χρήση χαϊδευτικών ονομάτων «Λάμπης», «Μάκης», «Ρίκος», «Μιμή», «Ροζίτα», «Πέπη» στην Μαρμαρά-Δαγιόγλου (2011) και «Λούλα» στην Τσιλιμένη (2011). Επίσης, στην ίδια υποκατηγορία εμφανίζονται και ανθρωπωνύμια που φέρουν επιπλέον συνδηλώσεις, όπως «Λευκή» στην Ζαρόκωστα (1997), «Κυριάκος» στην Παπαμόσχου (1991), «Ονειρώ» στην Λοϊζου (1990) και «Λέων» στην Παππά (1994). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιπτώσεις όπου εμφανίζεται ένα σύγχρονο ελληνικό ανθρωπωνύμιο σε συνδυασμό με κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμα της γάτας, όπως «Μαυριλένα», «Τιμολέων Ψιρινίζ» στον Τριβιζά (2001β) και «Μητσόγατος» στον Μπουλώτη (2007γ).

2) Σύγχρονα αλλοδαπά κύρια ονόματα, τα οποία εμπλουτίζουν την ταυτότητα της γάτας με εθνικά χαρακτηριστικά. Διαπιστώνεται μια προτίμηση στα ιταλικά ανθρωπωνύμια, «Γκιουζέπε», «Φρειδερίκος Φιρέντσε», «Γκρατσιέλα» στον Τριβιζά (2001β), «Τζούλια» στην Παντελή (2002) και «Μελίσσα» στον Δελώνη (2006). Επίσης, προτιμούνται τα ισπανικά ανθρωπωνύμια, «Ερνάν» στον Μπουλώτη (2011), «Λόμα Παλόμα» στον Τριβιζά (2001β) και «Ραμόνα» στην Παππά (1994). Εμφανίζονται ανθρωπωνύμια και από άλλες εθνικές καταγωγές, το ρωσικό «Μίσα» στη Ζέη (2006), το γερμανικό «Λεοπόλδος» στον Μπουλώτη (2007α), το γαλλικό «Αρσέν» στον Μπουλώτη (2009α) και το ελληνοαμερικανικό «Τζον Αφεντούλης» στον Μπουλώτη (2009β).

Μια ακόμη κατηγορία κυρίων ονομάτων που αποδίδονται σε λογοτεχνικούς χαρακτήρες είναι αυτή των ανθρωπωνυμίων που προέρχονται από ανθρώπινα κύρια ονόματα της αρχαιότητας, «Ραμσής», «Σαρδανάπαλος», «Καλυψώ», «Ταμερλάνος» στον Τριβιζά (2001β) και «Φάυστα», «Σωκράτης» στην Παππά (1994). Εμφανίζονται επίσης ονόματα διάσημων προσωπικοτήτων «Μιαούλης» στον Τριβιζά (2001β) και «Μπάρμπρα», «Αραφάτ», «Γκόρμπι» στην Παππά (1994).

Οι στερεοτυπικές καρικατούρες διαφόρων εθνικών ή κοινωνικών ομάδων παρέχουν ενδείξεις ότι υπάρχει μια τάση να προσομοιάζουν σε συγκεκριμένα ζώα και ότι, όπως σημειώνει ο Zebrowitz (1996: 105):

Αντιδράσεις σε ποιότητες εξωτερικής εμφάνισης οι οποίες διαφοροποιούν το ένα από το άλλο είδος μπορεί να δημιουργήσουν ένα φαινόμενο ζωικής υπεργενίκευσης, κατά την οποία τα άτομα που έχουν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά συνδέονται με τα ζώα με τα οποία φέρουν κοινά χαρακτηριστικά».

Συνεπώς, θα μπορούσε να υποθεθεί η ύπαρξη μιας αμφίδρομης σχέσης, αυτή της συσχέτισης των εξωτερικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου που ανήκει σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, στην οποία αποδίδονται συγκεκριμένα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά, με συγκεκριμένο ζωικό είδος που φέρει παραπλήσια για την αντίληψη της κουλτούρας-πλαισίου χαρακτηριστικά, σε επίπεδο μεταφορικών συσχετισμών.

Αν και οι παραπάνω κατηγορίες είναι σχετικά ευρείες, ο πιο συνηθισμένος τρόπος ονοματοθεσίας των λογοτεχνικών χαρακτήρων της γάτας σχηματίζει δύο μεγάλες κατηγορίες από κύρια ονόματα που έχουν την λειτουργία της ταυτοποίησης μέσω χαρακτηριστικών εξωτερικών γνωρισμάτων και συμπεριφοράς. Η εμφάνιση ζωικών αναλογιών στην δημιουργία στερεοτύπων αποτελεί, επίσης, έναν κοινό τόπο, καθώς οι δέκτες είναι προφανώς συντονισμένοι στην εξωτερική εμφάνιση των ζώων. Σύμφωνα με τον Zebrowitz (1996: 104):

Η αναγνώριση των ζώων είναι ένα από τα πρώτα πράγματα που διδασκόμαστε και έρευνες σε πιθήκους και πρόβατα, όπως και μέσα από την παρουσία ελαττωμάτων στην αναγνώριση των ζώων σε άτομα με εγκεφαλικά προβλήματα, έδειξαν ότι είναι πιθανό να υπάρχει μια νευρολογική βάση για την αναγνώριση των ειδών.

Εν προκειμένω, τα κύρια ονόματα χρησιμοποιούνται όπως στην ανθρώπινη κοινωνία τα παρατσούκλια. Εκπληρώνουν έναν σημαντικό οργανωτικό ρόλο, παρέχοντας τους όρους-κλειδιά σύμφωνα με τους οποίους οργανώνονται πληροφορίες, όπως π.χ. οι ετικέτες κοινωνικής κατηγορίας, οι οποίες είναι ασυνήθιστα ισχυρές για τους Maass, & Arcuri (1996: 196), τόσο ως οργανωτικές αρχές όσο και ως αξιολογικά σημεία αναφοράς. Σημαντικό παράγοντα στη βάση της δημιουργίας στερεοτύπων για τον Zebrowitz (1996: 79) αποτελεί το γεγονός ότι οι περισσότερες ομάδες που αποτελούν αντικείμενο δημιουργίας στερεοτύπων μπορούν να διακριθούν από την εξωτερική τους εμφάνιση. Παρατηρείται ότι πολύ συχνά το όνομα αποδίδεται με βάση το χρώμα του τριχώματος.

1) Λευκό χρώμα: «Χιονάτη» στους Παππά (1994), Τριβιζά (2001β) και (Ψαραύτη 2009) και «Λευκή» στην Ζαρόκωστα (1997).

2) Μαύρο χρώμα: «Καρβουνίτσα» στην Ψαραύτη (2009), «Μπλάκατ ο Β΄» στη Ζαρόκωστα (1997), «Πίσσα» στη Σίνου (2000) και «Πίσσα η αλανιάρα», «Μουντζούρης», «Εβενίνα», «Αραπίνα», «Μαυριλένα» στον Τριβιζά (2001β).

3) Γκριζο χρώμα: «Σταχτούλα» στον Τριβιζά (2001β).

4) Με συγκεκριμένες αποχρώσεις του καφέ χρώματος: «Μπεζμέσα» στον Μακρή (2010), «Σοκολάτα» στην Ψαρούτη (2009) και «Καπουτσίνος», «Κανέλω» στον Τριβιζά (2001β).

5) Πολυχρωμία: «Πουριπούρ (Ποτ-Πουρί)», «Παρδαλούψ» στον Τριβιζά (2001).

Επίσης, το όνομα αποδίδεται με βάση χαρακτηριστικά της ουράς (μήκος, τρίχωμα): «Κοψονούρης», «Μεταξονούρης», «Γκριζονούρης», «Μπαμπακονούρης» στον Τριβιζά (2001β), όπως και με βάση χαρακτηριστικά του κεφαλιού της γάτας στην «Αρκούδης» στην Παπαμόσχου (1991) και «Καρουμπαλίνος», «Λαδομούρης» στον Τριβιζά (2001).

Μια σημαντική κατηγορία αποτελούν τα κύρια ονόματα που αποδίδονται στους λογοτεχνικούς χαρακτήρες της γάτας και προσδιορίζουν συγκεκριμένη συμπεριφορά, χαρακτήρα ή ιδιότητα: «Γρατζουνίλδη» στον Τριβιζά (2001α), «Μπαγκατέλα» στη Ζαρόκωστα (1997), «Κοκόνα» στην Παπαμόσχου (1991), «Σαλαπήδης», «Νιαουρίνος», «Χουρχουδερός», «Πίσσα η αλανιάρη», «Αλητήριος», «Ρουθουνίξ» στον Τριβιζά (2001β) και «Τρεχατόρα», «Σοπακιάκου», «Αλουκίτα», «Κινατόβρης» στον Μακρή (2010). Ακόμη μια ενδιαφέρουσα κατηγορία, είναι αυτή των κυρίων ονομάτων που βασίζονται σε προσφωνήσεις ή ηχομιμητικά ονόματα: «Μπάμ και Μπούμ» στον Μπουλώτη (2009α), «Ψίφος» στη Ζαρόκωστα (1997), «Φούφης», «Γουργούρης» στην Παπαμόσχου (1991), «Νιαουρίνος», «Χουρχουδερός», «Τζουτζούκα», «Τιμολέων Ψιψινίξ», «Νουρνούρ» στον Τριβιζά (2001β) και «Ψιτούλης» στην Παππά 1994).

Η κατηγορία που παρουσιάζει σαφώς μεγάλο ενδιαφέρον είναι αυτή των κυρίων ονομάτων από λογοτεχνικούς χαρακτήρες γνωστών λογοτεχνικών έργων, καθώς εμπλουτίζει το λογοτεχνικό χαρακτήρα της γάτας με διακειμενικά στοιχεία. Παρουσιάζονται ονόματα από χαρακτήρες λογοτεχνικών έργων, παραμυθιών ή κινουμένων σχεδίων. Στον Μπουλώτη (2009α) εμφανίζεται το «Αρσέν», γαλλικό ανδρικό όνομα που υποδηλώνει γαλλική αστική κουλτούρα —μποέμ— και πιθανόν διακειμενική σχέση με τον περίφημο Αρσέν Λουπέν, αριστοκράτη λωποδύτη, ήρωα πολλών αστυνομικών μυθιστορημάτων του Maurice Leblanc. Στον Δελώνη (2006) εμφανίζεται το «Μελίσσα», από την ηρωίδα ποιήματος του Ludovico Ariosto, με προέλευση το αρχαίο ελληνικό Μέλισσα —νύμφη— που παραπέμπει στο έντομο μέλισσα. Στον Τριβιζά (2001β) εμφανίζεται το «Γκρατσιέλα», ιταλικό γυναικείο όνομα με αναφορά στην γυναικεία χάρη —*grazzia* στα Ιταλικά— αλλά και στην πρωταγωνίστρια του ομώνυμου έργου του Λαμαρτίνου. Επίσης, στον Τριβιζά (2001β) εμφανίζεται το «Καλυψώ», γυναικείο αρχαίο ελληνικό όνομα με αναφορά στην ελληνική μυθολογία και στον γυναικείο χαρακτήρα της Οδύσσειας του Ομήρου. Στην Παππά (1994), στον Τριβιζά (2001β) και στην Ψαρούτη (2009) εμφανίζεται το «Χιονάτη», όνομα χαρακτήρα κλασσικού παραμυθιού με αναφορά σε χρώμα τριχώματος όπως του χιονιού. Στην Λοϊζου (1990) εμφανίζεται το «Ονείρω», όνομα γυναικείο με αναφορά σε λαϊκό αγροτικό όνομα —όπως Σμαράγδω, Κρυστάλλω— και χαρακτήρα λαϊκού σκυριανού παραμυθιού, πλασμένη από όνειρα. Στην Δικαίου (1995) εμφανίζεται το «Πασπαρτού», όνομα λογοτεχνικού χαρακτήρα του *Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες* του Ιουλίου Βερν, αλλά και μεταφορικά, κλειδί ή αντικείμενο για κάθε χρήση. Τέλος, στην Παππά (1994) εμφανίζεται το «Σιλβέστρος», όνομα από τον ομώνυμο χαρακτήρα (Sylvester) της σειράς κινουμένων σχεδίων, ασπρόμαυρος γάτος.

Η λιγότερο διαδεδομένη από τις κατηγορίες εμφανίζεται να είναι αυτή που χρησιμοποιεί ταξινομικά ονόματα από την ζωολογία ως κύρια ονόματα των λογοτεχνικών χαρακτήρων, όπως «Χρυσοψαρούλης», «Γάτος της οδού Σμολένσκη», «Μητσόγατος» στον Μπουλώτη (2005, 2007β, 2007γ), «Αρκούδης» στην Παπαμόσχου (1991), «Μελίσσα» στον Δελώνη (2006) και «Γάτα η Σοφή», «Λέων» στην Παππά (1994).

Από τα παραπάνω στοιχεία συνάγεται ότι η διαδικασία απόδοσης ενός κύριου ονόματος στο λογοτεχνικό χαρακτήρα της γάτας στα κείμενα που εξετάστηκαν λειτουργεί μέσα από συγκεκριμένες τεχνικές ως μια διαδικασία εισαγωγής στερεοτυπικών χαρακτηριστικών της γάτας μέσα στο κείμενο. Συνοψίζοντας, η χρήση ανθρωπωνυμίων, κυρίως υποκοριστικών και χαϊδευτικών, απηχεί την αίσθηση ότι η γάτα που φέρει το συγκεκριμένο κύριο όνομα ανήκει στον οικογενειακό και κοινωνικό κύκλο, έχει προσωπικότητα. Η χρήση υποκοριστικών, ηχομιμητικών και προσφωνήσεων δηλώνει συμπληρωματικά τη σχέση τρυφερότητας αλλά και ιδιοκτησίας που υπάρχει με το κατοικίδιο. Οι δύο μεγάλες κατηγορίες απόδοσης κυρίων ονομάτων που εμφανίζονται είναι αυτές της εξωτερικής εμφάνισης και της συμπεριφοράς, τεχνικές που έχουν σαφώς μεγαλύτερη εμβέλεια καθώς ταυτοποιούν και γάτες που δεν ανήκουν στην ομάδα των κατοικίδιων. Παρατηρήθηκε ότι ο πιο συνηθισμένος τρόπος ονοματοδοσίας των λογοτεχνικών χαρακτήρων της γάτας είναι η απόδοση ονόματος με βάση χαρακτηριστικά εξωτερικά γνωρίσματα και συμπεριφορά, ουσιαστικά προσδιορίζοντας το άτομο με κάποιο παρατσούκλι. Η τεχνική αυτή συνδυάζει την εύκολη αναγνωρισιμότητα και την χιουμοριστική διάθεση ενός τέτοιου ονόματος με την στερεοτυποποίηση του λογοτεχνικού χαρακτήρα σύμφωνα με χαρακτηριστικά εμφάνισης ή συμπεριφοράς. Στα ελληνόφωνα κείμενα, το όνομα αποδίδεται με βάση το χρώμα του τριχώματος—συνήθως λευκό, μαύρο, ασπρόμαυρο, γκριζό ή πολύχρωμο— και χαρακτηριστικά γνωρίσματα του κεφαλιού και της ουράς της γάτας. Είναι πρόδηλη η σχέση των χρωματικών στερεοτύπων με χαρακτηριστικά φυλής ή εθνικής καταγωγής. Τα ονόματα των λογοτεχνικών χαρακτήρων της γάτας στα κείμενα είναι, σε πολλές περιπτώσεις, ελληνικά ανθρωπωνύμια με αποτέλεσμα οι γάτες να προσλαμβάνονται ως άτομα με την οικεία εθνικότητα. Παρατηρήθηκε η χρήση ιταλικών και ισπανικών ονομάτων, κυρίως, αλλά και ρωσικού, γαλλικού και αμερικανικού ονόματος. Κατά συνέπεια, οι συγγραφείς ονοματοδοτούν τις λογοτεχνικές γάτες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προσδιορίζεται κάποια συγκεκριμένη εθνική καταγωγή, είτε οικεία, είτε αλλοδαπή, εμπλουτίζοντας τους χαρακτήρες με τα αντίστοιχα εθνικά στερεότυπα. Επίσης, αποδίδονται στις λογοτεχνικές γάτες ανθρωπωνύμια που προέρχονται από ανθρώπινα κύρια ονόματα αρχαία, ιστορικά και διάσημων προσωπικοτήτων. Στις περιπτώσεις αυτές πέραν της εθνικής προέλευσης, αποτυπώνονται στον χαρακτήρα στοιχεία που σχετίζονται συνειρμικά με την εμφάνιση, την συμπεριφορά, τη φήμη ή την ιστορική περίοδο. Η σύνδεση των κυρίων ονομάτων της λογοτεχνικής γάτας με λογοτεχνικούς χαρακτήρες γνωστών έργων, εμπλουτίζει την εικόνα της γάτας με διακειμενικά στοιχεία. Στα κείμενα εμφανίζονται ονόματα από χαρακτήρες λογοτεχνικών έργων, παραμυθιών ή κινουμένων σχεδίων, με χαρακτηριστική περίπτωση τη χρήση του ονόματος «Χιονάτη» για λευκή θηλυκή γάτα σε τρία διαφορετικά κείμενα.

Πρόκειται, σαφώς, για μια ζωομορφική-ανθρωπομορφική προσέγγιση που εμπλέκει έναν πολύπλοκο μηχανισμό πρόσληψης και αντίληψης ανθρώπινων ομάδων και ζωικών ειδών, με γνώμονα εξωτερικά χαρακτηριστικά και συμπεριφορές που συν-διαμορφώνουν ένα σύστημα στερεοτυπικών αντιλήψεων αποδεκτό από το φέρον

πολιτισμικό πλαίσιο. Σε αυτό το προτεινόμενο πρότυπο είναι απαραίτητο να συνυπολογιστεί η κυρίαρχη εξουσιαστική νοοτροπία των ανθρώπινων κοινωνιών απέναντι στα μη ανθρώπινα έμβια όντα η οποία, βασιζόμενη σε ιστορικές πρακτικές και ιδεολογικές αντιλήψεις, που εκφράζεται από τον όρο «σπισισμόςⁱⁱⁱ», καθώς όπως σημειώνει ο Ryder (1971: 71):

Στο βαθμό που οι ασαφείς όροι «φυλή» και «είδος», οι οποίοι χρησιμοποιούνται στην ταξινόμηση των έμβιων όντων σύμφωνα, κυρίως, με την εξωτερική τους εμφάνιση, μπορεί να κατασκευαστεί μια αναλογία ανάμεσα τους. Η διάκριση με βάση την φυλή, αν και γενικά αποδεκτή σε παγκόσμιο επίπεδο πριν δύο αιώνες, είναι τώρα ευρέως καταδικαστέα. Ομοίως, είναι πιθανόν μια μέρα κάποια φωτισμένα μυαλά να αποστραφούν τον «σπισισμό» όσο τώρα απεχθάνονται τον ρατσισμό.

Όπως διαπιστώνουν οι Stangor & Schaller (1996: 11), η γλώσσα παρέχει τον βασικό μηχανισμό με τον οποίο τα στερεότυπα να αποτελούν κοινά κτήματα μεταξύ των ατόμων μιας κοινωνίας, όπως και ότι δεν υπάρχει πλήρης μη λεκτική δημιουργία κοινωνικών στερεοτύπων. Συνεπώς, η γλώσσα είναι πιθανόν το κυρίαρχο μέσο με το οποίο καθορίζονται, επικοινωνούνται και προσεγγίζονται τα στερεότυπα. Με αυτό τον τρόπο, όπως σημειώνουν οι Maass, & Arcuri (1996: 193-194), η γλώσσα παρέχει το εργαλείο-κλειδί στην επικοινωνία της διαπροσωπικής και δια-γενεακής προκατάληψης. Η εκμετάλλευση των άλλων ειδών, ως κοινωνική πρακτική, αποτελεί κοινό τόπο και η μετάδοσή της επαφίεται στην γλωσσική επικοινωνία. Όπως επισημαίνει η Dunayer (2003: 61) για την χρήση της αγγλικής γλώσσας:

Όπως ο ρατσισμός και ο σεξισμός, ο «σπισισμός» είναι μια μορφή προκατάληψης που διατηρείται μερικώς σε μεροληπτικές, παραπλανητικές λέξεις. Όμως, αν και ο ρατσισμός αποσπά ορθώς το στίγμα της λογοκρισίας, οι άνθρωποι καθημερινά χρησιμοποιούν -και δεν το αντιλαμβάνονται- «σπισιστική» γλώσσα.

Έτσι, οι κοινές πολιτισμικές πεποιθήσεις συνδέονται και ενυπάρχουν ενσωματωμένες στο λεξιλόγιο οποιασδήποτε γλώσσας οποιαδήποτε στιγμή ως συγκεκριμένες κοινωνικές αντιλήψεις που αυτόματα απορροφούνται κατά τη διάρκεια της γλωσσικής κατάκτησης μέσα από την επικοινωνία με τους γονείς και τους δασκάλους. Η ανθρωποκεντρική αντίληψη θεωρεί αυτονόητη την υπεροχή του ανθρώπινου έναντι των άλλων ειδών ζωής, με συνέπεια την αυτόματη μετατροπή τους σε υποχείρια και αντικείμενα εκμετάλλευσης για την εκπλήρωση των ανθρώπινων στόχων και την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών. Εδράζεται στον πολιτισμό του ανθρώπινου είδους και απαντάται παντού στον πλανήτη.

Συμπεράσματα

Η ανθρώπινη ικανότητα απόδοσης νοήματος σε συγκεκριμένες μορφές ζωής, όπως αυτή της γάτας, και στις συμπεριφορές τους διαμορφώνει την αντίληψη των ανθρώπινων υποκειμένων σε σχέση με αυτές. Συνεπώς, συγκεκριμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά και υποδείγματα συμπεριφοράς των μορφών αυτών λειτουργούν ως ερεθίσματα που πυροδοτούν συνειρμικούς μηχανισμούς, οι οποίοι σχηματίζονται και ελέγχονται από το πολιτισμικό πλαίσιο των υποκειμένων. Η κωδικοποίηση των παραπάνω εννοιών μέσα από το πρίσμα της ανθρωπομορφικής αντίληψης, το οποίο

εμφανίζεται ως σύμφυτο της ανθρώπινης διάνοιας, και της διάδρασης του ανθρώπινου υποκειμένου με κάθε μη ανθρώπινη ζωική μορφή, καταλήγει στην συγκρότηση της έννοιας της “προσωπικότητας των ζώων”, της απόδοσης δηλαδή στα χαρακτηριστικά της εκάστοτε ζωικής μορφής ιδιοτήτων που ανταποκρίνονται σε ανθρώπινα χαρακτηριστικά και συναρτώνται με την ζωική μορφή ως κοινωνικά γνωρίσματα αποδεκτά στο πολιτισμικό πλαίσιο του υποκειμένου. Παράλληλα, ειδικά στην περίπτωση της γάτας και των κατοικίδιων ευρύτερα, ο ρόλος που τους επιφυλάσσει η ανθρώπινη κοινωνία σε σχέση με τις κυρίαρχες αντιλήψεις και η διαχείριση τους σε επίπεδο συνήθων κοινωνικών πρακτικών και οικονομικών διαδικασιών, προσδιορίζει τόσο την πρόσληψη όσο και την βιολογία αυτών των ζωικών ειδών.

Η χρήση του ονόματος του λογοτεχνικού χαρακτήρα της γάτας στα πλαίσια μιας μυθοπλαστικής αφήγησης, αποτελεί μια πρακτική λόγου από την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας, στους μύθους με ζώα σε διάφορες ανθρώπινες παραδόσεις, και είναι στενά συνδεδεμένη με την αλληγορία. Στη σύγχρονη Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία η πρακτική αυτή απηχεί τις έμφυτες ανθρωπομορφικές αντιλήψεις του ελληνικού συλλογικού φαντασιακού που σχετίζεται με τη γάτα και έχει, μεταξύ άλλων, μια διδακτική-παιδαγωγική διάσταση. Η διαδικασία της αφήγησης αποδίδει, δια του ονόματος, στη γάτα συγκεκριμένα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά που εξυπηρετούν την αφηγηματική διαδικασία και τους ιδεολογικούς στόχους και, παράλληλα, αποδίδει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά από τη γάτα σε τύπους ανθρώπινων χαρακτήρων. Η πρόσληψη του κειμένου με πρωταγωνιστή τη λογοτεχνική γάτα από τον αναγνώστη, παγιώνει ανθρωπομορφικές αντιλήψεις για τη γάτα και ζωομορφικές αντιλήψεις για ανθρώπινους χαρακτήρες σε σχέση με αυτήν. Η εξοικείωση με τις λογοτεχνικές γάτες διευρύνει την ανθρωποκεντρική αντίληψη για την προσωπικότητα της γάτας μέσα από την προβολή στερεοτυπικών αντιλήψεων για αυτήν, συνδέοντάς την με τύπους ανθρώπινων χαρακτήρων, προβάλλοντας παράλληλα και εθνικά στερεότυπα που σχετίζονται με ανθρώπους άλλων εθνικών καταγωγών και φυλών. Η λογοτεχνική γάτα επιτελεί ένα σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία της Φύσης μέσα από τον ελληνικό πολιτισμό και αποτελεί ένα παράδειγμα μελέτης του ελληνικού πολιτισμού μέσα από την αναπαράσταση ενός μη ανθρώπινου έμβιου όντος, καθώς, τελικά, είναι το αναγνωστικό αποτέλεσμα της ερμηνείας της βιολογικής υπόστασής της με οντολογικούς όρους που βασίζονται σε εθνικά ανθρωπολογικά πρότυπα. Η ανθρωπομορφική αντίληψη ανατροφοδοτείται από τη διαρκή και σταθερή εμφάνιση της γάτας ως χρηστικού τύπου κατοικίδιο, ως θηρευτή ποντικών ή ως ζώο συντροφιάς. Η σύνδεση της γάτας με το οικιακό περιβάλλον του ανθρώπου προσδιορίζει τη γάτα ως εν δυνάμει ανθρωπομορφικό άτομο, κατάλληλο για συμβίωση με τον άνθρωπο, και αντίστροφα, η συμβίωση με τον άνθρωπο καθιστά την γάτα ανθρωπομορφική. Η λογοτεχνική γάτα ανήκει είτε στην κατηγορία των κατοικίδιων, είτε στην κατηγορία των αδέσποτων ζώων, ονομάζεται και ορίζεται πλήρως από την ταξινόμηση που εφαρμόζεται για τα ζώα που συμβιώνουν με το ανθρώπινο είδος. Η ελληνική γάτα ονοματοδοτείται στα κείμενα ως αναπαράσταση της συνεχούς ταλάντευσης του ανθρώπινου υποκειμένου ανάμεσα στη Φύση και τον Πολιτισμό, μετουσιώνοντας στο λογοτεχνικό χαρακτήρα τα στερεότυπα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

ⁱ Τα κριτήρια που εφαρμόστηκαν για την επιλογή των υπό μελέτη πρωτογενών κειμένων είναι τα παρακάτω:

1. Να αποτελούν κείμενα που εντάσσονται στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία.

-
2. Να απευθύνονται σε παιδικό και εφηβικό αναγνωστικό κοινό άνω των 6 ετών(>6).
  3. Να είναι κείμενα που να μην ανήκουν στην κατηγορία του εικονο-βιβλίου.
  4. Να εμφανίζεται στον τίτλο του βιβλίου η λέξη γάτα ή γάτος στα ελληνικά, σε οποιαδήποτε γλωσσική έκφραση.
  5. Να μην αποτελούν μέρος συλλογής ή ανθολογίας, με οποιοδήποτε τίτλο.
  6. Να είναι πεζογραφήματα και όχι ποιητικά ή θεατρικά κείμενα.
  7. Να εμφανίζεται η γάτα ως πρωταγωνιστικός λογοτεχνικός χαρακτήρας.
  8. Να έχουν εκδοθεί στην Ελλάδα.
  9. Ο/Η συγγραφέας να έχει γράψει το πρωτότυπο στα ελληνικά.
  10. Η ημερομηνία της πρώτης έκδοσής τους να εντοπίζεται ανάμεσα στα έτη 1989 και 2012.
  11. Να εμφανίζονται στις βάσεις δεδομένων για βιβλία που εκδόθηκαν με τα παραπάνω χαρακτηριστικά.
  12. Να διαθέτουν κωδικό ISBN.
  13. Να είναι διαθέσιμα προς πώληση σε διαδικτυακές βάσεις δεδομένων βιβλιοπωλείων.
  14. Να είναι διαθέσιμα προς δανεισμό σε διαδικτυακές βάσεις δεδομένων δημόσιων βιβλιοθηκών.
- ⁱⁱ Όπως αναφέρονται στην επίσημη ιστοσελίδα του New Zealand Centre for Human Animal Studies του πανεπιστημίου του Canterbury της Νέας Ζηλανδίας: <http://www.nzchas.canterbury.ac.nz/about.shtml>
- ⁱⁱⁱ *Speciesism* (αγγλ. από το *species*, είδος). Στα ελληνικά προτείνεται να αποδοθεί ως ειδισμός(*sic*).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενή κείμενα

- Δελώνης, Αντώνης (2006). *Αγαπώ μια γάτα, εντάξει;*, Αθήνα: Ψυχογιός.
- Δικαίου, Ελένη (1995). *Η ιστορία ενός άσπρου γατούλη*, Αθήνα: Πατάκης.
- Ζαρόκωστα, Κατερίνα (1997). *Όσο υπάρχουν γάτοι*, Αθήνα : Καστανιώτης.
- Ζέη, Άλκη (2006). *Γατοκουβέντες*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Λοίζου, Μάρω (1989). *Η Ονειρώ/ Όταν ο Γάτος πέταξε τα σιδερένια παπούτσια και φόρεσε παπούτσια λαστιχένια*, Αθήνα: Πατάκης.
- Μακρής, Κ. Α (2010). *Ο Πιόζ Νάμε και οι 5 γάτες*, Αθήνα: Πατάκης.
- Μαρμαρά-Δαγιόγλου, Νανά (2011). *Η γατούλα της βιτρίνας και οι αδέσποτοι φίλοι της*, Αθήνα: Κέδρος.
- Μπουλώτης, Χρήστος (2004). *Το χρυσόψαρο που το φώναζαν Γατούλη*, Αθήνα: Πατάκης.
- Μπουλώτης, Χρήστος (2007α). *Ο γάτος Λεοπόλδος στη Σχολή Καλών Τεχνών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπουλώτης, Χρήστος (2007β). *Ο γάτος της οδού Σμολένσκη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπουλώτης, Χρήστος (2007γ). *Ο Μητσόγατος στην λαϊκή αγορά*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,.

Μπουλώτης, Χρήστος (2009α). *Ο Γάτος που έκλαιγε μαργαριτάρια*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπουλώτης, Χρήστος (2009β). *Η σκυλίτσα ζωή του Τζον Αφεντούλη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπουλώτης, Χρήστος (2011). *Ο ρομαντικός γάτος του βυθού*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,.

Παντελή, Σμαρούλα (2002). *Η γάτα μου η Τζούλια*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαμόσχου, Ηρώ (1991). *Το πέραςμα της γάτας*, Αθήνα: Πατάκης.

Παππά (Χιούμαν), Έλλη (1994). *Βίος και έργα της γάτας της σοφής*, Αθήνα: Οδυσσέας.

Σίνου, Κίρα (2000). *Οι ιερές γάτες*, Αθήνα: Κέδρος.

Τσιλιμένη, Τασούλα (2010). *Γάτα, σκύλος κι ένα αρνί πορτρέτα σε μια γκαλερί*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ψαραύτη, Λίτσα (2003). *Η γάτα που δεν νιαούριζε*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Τριβιζάς, Ευγένιος (2001α). *Ο Ιγνάτιος και η γάτα*, Αθήνα: Καλέντης.

Τριβιζάς, Ευγένιος (2001β). *Η τελευταία μαύρη γάτα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μελέτες και άρθρα

Αμπατζοπούλου, Φραγκίσκη (2001). «Η πολιτισμική εικονολογία και οι στόχοι της», στο *Διαβάζω*, τ.417, pp. 92-95.

Καππάτος, Ρήγας (1995). *Η γάτα στην παγκόσμια λογοτεχνία*, Αθήνα: Καστανιώτη, p.15

Καστοριάδης Κορνήλιος (1978). *Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας*, (Μτφρ: Σ. Χαλικιάς- Γ.Σπαντιδάκη –Κ. Σπαντιδάκης, Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα, p.499.

Best, Steven. (2009). ‘The Rise of Critical Animal Studies: Putting Theory into Action and Animal Liberation into Higher Education’ στο *Journal for Critical Animal Studies* 7 (1), pp.9-52.

Derrida, J. & Wills, D. (2002) ‘The Animal That Therefore I Am (More to Follow)’, στο *Critical Inquiry* 28 (2), pp. 369-418.

Diamond, Jared (2007). *Όπλα, μικρόβια και ατσάλι: Οι τύχες των ανθρώπινων κοινωνιών* (μτφ. Κ. Γαρδίκας), Αθήνα: Κάτοπτρο, p.123.

Dunayer, J. (2003). ‘English and Speciesism’ στο *English Today* 19 (1), pp. 61-62.

Ehrlich, H.J. (1973). *The social psychology of prejudice*, New York: Wiley, p.35.

Fornalczyk, A (2007). ‘Anthroponym translation in Children’s Literature-Early 20th and 21st Centuries’ στο *Kalbotyra* 57(3), pp. 95-96.

Hall, S. & Gieben, B. (2003). *Η διαμόρφωση της Νεωτερικότητας*, μτφ. Τσακίρης, Θ. & Τσακίρης, Β., Αθήνα: Σαββάλας, p.341.

Leersen, Joep (2007). ‘Imagology. History and Method’ στο Beller, M. & Leersen, J. (επιμ.) *Imagology-The cultural construction and literary representation of national characters*, Amsterdam-New York, Rodopi B.V, pp.17-32.

-
- Maass, A. & Arcuri, L. (1996). 'Language and Stereotyping' στο Macrae, C. N., Stangor, Ch., Hewstone, M. (επιμ.), *Stereotypes and Stereotyping*, New York-London: The Guilford Press, pp.193-226.
- Mackie, D.M et.al. (1996). 'Social Psychological Foundations of Stereotype Formation' στο Macrae, C. N., Stangor, Ch. & Hewstone, M. (επιμ.), *Stereotypes and Stereotyping*, New York-London: The Guilford Press, pp.41-78.
- Nicolajeva, Maria (2009). 'Devils, demons, familiars and friends: Towards a Semiotics of the Literary cats' στο *Marvels and Tales 2*, Wayne State University Press, pp.248-267.
- Ortiz Robles, M.(2016). *Literature and Animal Studies*, New York: Routledge, p.141.
- O'Sullivan, Emer.(2010). *Συγκριτική Παιδική Λογοτεχνία*, Τσιλιμένη, Τ.(επιμ.)- Πανάου, Π. & Ξενή, Ε.(μτφ.), Αθήνα: Επίκεντρο, p.101.
- Phillips, M.T. (1994). 'Proper Names and the Social Construction of Biography: The Negative Case of Laboratory Animals' στο *Qualitative Sociology* 17(2), pp.119-142.
- Rudnyckyj, J. B. (1959). 'Function of proper names in literary works' στο *Internationalen Vereinigung fur moderne Sprachen und Literaturen* 61, pp.378-383.
- Ryder, R. D. (1971). 'Experiments on Animals' στο Godlovitch, S., Godlovitch R. & Harris, J. (επιμ.), *Animals, Men and Morals*, London: Gollancz, pp. 41-82.
- Said, E.W. (2003). *Orientalism*, London: Penguin Books.
- Sanders, C. R. (1990). 'The Animal 'Other': Self Definition, Social Identity and Companion Animals' στο Goldberg, M. E., Gorn, G. & Pollay, R. W. (επιμ.) *NA - Advances in Consumer Research* 17, Provo: Association for Consumer Research, pp. 662-668
- Stangor, Ch. & Schaller, M. (1996). 'Stereotypes as Individual and Collective Representations' στο Macrae, C. N., Stangor, Ch. & Hewstone, M. (επιμ.), *Stereotypes and Stereotyping*, New York-London: The Guilford Press, pp.3-37.
- Van Vechten, Carl [A.A. Knopf, 1922] 2000. *The Tiger in the House*, New York: Bartleby. Ανακτήθηκε στις 24/10/2009 από τον ιστότοπο: www.bartleby.com/234/.
- Watts, R. J. (1981) *The Pragmalinguistic Analysis of Narrative Texts*, Tübingen: Gunter Narr Verlag, p.19.
- Zebrowitz, L.A. (1996). 'Physical Appearance as a Basis of Stereotyping' στο Macrae, C. N., Stangor, Ch., Hewstone, M. (επιμ.), *Stereotypes and Stereotyping*, New York-London: The Guilford Press, pp. 79-120.